

OPONENTSKÝ POSUDEK DISERTAČNÍ PRÁCE
MGR. MICHALA ANDRLE
WHITEHEADOVA FILOSOFIE PŘÍRODY

Předložená práce velmi podrobně, pečlivě a spolehlivě mapuje druhé období Whiteheadovy filosofie, období „panfyziky“ – filosofie přírody. Stručně je shrnuto období první (matematika a logika) i třetí („spekulativní metafysika“) a možné (malé) vzájemné vlivy těchto období.

Panfyzické období je poměrně krátké, tři pro něj klíčová díla (*An Enquiry Concerning the Principles of Natural Knowledge*, *The Concept of Nature* a *The Principle of Relativity*) byla vydána během čtyř let. Tato díla spolu s jednotlivými Whiteheadovými články (vydávanými v různých výběrech) jsou základem autorovy podrobné a kritické analýzy. Ta se soustřeďuje na až minuciózní zkoumání jednotlivých pojmů a jejich proměn – synonym. V tomto smyslu jsou velmi cenné dodatky II a III, obsahující jak seznam všech hlavních Whiteheadových specifických pojmů, návrhů na jejich překlad do češtiny a synonym. Možná by bylo užitečné dotáhnout to do konce: doplnit ke každému pojmu odpovídající definice (anglicky, případně i česky) a vytvořit tak „výkladový slovník“; autor má vše už vlastně hotovo.

Toto detailní zkoumání pojmů zaujímá většinu disertační práce – až do kapitoly 9 včetně. Úctyhodná je pečlivost, s níž je toto zkoumání prováděno, i detailní obeznámenost se sekundární literaturou. Je to takové podrobné popisování obrazu kousek po kousku – jenže nakonec se žádný soudržný obraz nevynoří. Je to zvláštní i u Whiteheada: spleť definic a novotvarů – a nic, co by s nich vyvodilo, žádné důsledky či závěry. Tedy až na jeden, který se ukázal být neudržitelný (viz níže). V jistém smyslu to musela být smutná práce, protože autor disertace patrně věděl nebo tušil, že to „nedopadne dobře“, že celá Whiteheadova „filosofie přírody“ skončí ve slepé uličce. Proto také od sedmdesátých let už je sekundární literatura k Whiteheadově filosofii přírody jen sporadická a okrajová. Musel to vědět nebo tušit i Whitehead sám, protože „panfyziku“ dál už nerozvíjel.

Tím jediným „použitím“ panfyziky a její teorie prostoru a času byla Whiteheadova varianta teorie relativity. Ta je předmětem 10. kapitoly. Výklad je v zásadě dobrou reprodukcí relevantních pasáží u Whiteheada i v sekundární literatuře. Je to téma hodně spleťové a technicky náročné. Autor dokázal shromáždit příslušnou odbornou literaturu k tomu tématu a využít ji k přehlednému zpracování. Od sedmdesátých let se pokládala Whiteheadova teorie relativity za mrtvou; od té doby zemřela mnohonásobnou smrtí.

Poslední kapitola je kritikou Whiteheadovy filosofie přírody. Opět pečlivé, střízlivé, doložené, pomyšlené. A se smutným koncem.

Kromě zmíněných dvou dodatků obsahuje práce ještě Whiteheadův životopis (sestavený – jak jinak – z druhotných zdrojů), zdařilý a užitečný. Autor si dal také značnou práci s prozkoumáním recepce Whiteheada v české a slovenské filosofické literatuře.

Práce je napsána neobyčejně pečlivě, neobsahuje téměř žádné překlepy (několik jsem jich opravil přímo při čtení práce), jazykově čistá, členění práce velmi dobré, poznámky pod čarou precizní, stejně tak i odkazy na literaturu. Několik drobných poznámek, připomínek, nápadů uvádím v dodatku k tomuto posudku.

Autor prokázal schopnost vypořádat se kriticky i s velmi spleťovými filosofickými systémy a problémy. Jeho disertační práce v oblasti filosofie vědy je výrazně nadprůměrná a doporučuji ji bez výhrad k obhajobě.

Doc. RNDr. Jiří Fiala, CSc.
Praha 3. srpna 2008

Dodatek.

1. Str. 5 pozn. 12. *Revue de métaphysique et de morale* má Francouzská národní knihovna: gallica.bnf.fr (poznámka: télécharger = download).

2. Str. 7. Digitalizace Whiteheada: obecně není moc dobré zkoušet to přes „vyhledavače“, lepší je jít adresně do velkých knihoven a sbírek (jako v předchozí poznámce). V našem případě může být překvapením archive.org/details (opět hint: creator = Whitehead). Jsou tam i „digitální“ verze, ale ne zcela spolehlivé. Je u nás rozšířen podivný předsudek, že hledat se dá jen v „digitalizované“ podobě (doc, html apod.). Uvedený „archiv“ obsahuje dokonalé barevné „foto“ knih ve formátu pdf (nebo ještě lépe djvu) a lze v nich snadno hledat (search v Acrobatu).

3. Str. 18. Entia non *sunt* multiplicanda...

4. Str. 45. Time-ordering relation – ordering je zde (relace) uspořádání (ordered sets – uspořádané množiny), podobně i space-ordering relation. Následující stránka „occupation“ - těleso atd. „zaujímá“ polohu.

5. Str. 49. Milič Čapek: jsem moc rád, že je zmíněn, opravdu je velká škoda, že se mu u nás věnuje tak málo pozornosti. Nemohu si odpustit, že jsem mu nenapsal, když jsme začátkem devadesátých let probírali s nadšením jeho texty o čase na semináři na MFF.

Dodám ještě, že existuje výbor jeho článků k filosofii vědy: *The New Aspects of Time – Its Continuity and Novelty*; Boston Studies in the Philosophy of Science, Kluwer, Dordrecht... 1991.

6. Všude:

Schwartschild/Schwarzschild;

„Ragged edges“: okraje látky bývají roztřepené, nikoli potrhané; podobně i okraje zřetelného pole.

Covered: „překrytí“ by odpovídalo spíše neprázdnosti průniku, covered je prostě inkluze (množinová), „být nadmnožinou“.

Definite/indefinite: určitý/neurčitý.

Uniform: v mnoha souvislostech: rovnoměrný (například: rovnoměrný přímočarý pohyb).

Simultaneity – nehezke ponechat anglický tvar: máme „současnost“, v horším případě „simultánnost“...